

Käthe Kruse: Moeder-Kunstenares-Wijsgeer

DOOR S. LUGTEN—REYS.

VROEGER — ZOO OMSTREEKS 1910, WAS ik geabonneerd op een aantal Deutsche bladen en tijdschriften, o. a. op „Die Deutsche Frau”, uit Leipzig. Daar trof me opeens, om het nooit

meer te vergeten, een artikel over een kunstenaress, de vrouw van den beroemden beeldhouwer Max Kruse, Frau Käthe Kruse. Ze had plotseling grooten naam gemaakt door haar inzending van poppen op de Tentoonstelling, ingericht door Tietz: Spielzeug aus eigener Hand. Ik bleef haar en haar rivale van toentertijd, Marion Kaulitz, volgen in de tijdschriften. Käthe Kruse's arbeid werd steeds meer bekend, de heerlijkste foto's van haar poppenkinderen — haar poppen-voor-kinderen verrukten mij, en in 1913 trad ik met haar in correspondentie, allereerst om haar mijn hulde te betuigen en dan, om haar als 't ware schriftelijk te interviewen en de Hollandsche vrouwen regelrecht met haar in kennis te brengen. ☼

De briefwisseling bloeide. Op mijn vraag, welke belangstelling ze al in Holland had gevonden, moest ik hooren: nog generlei. „Sie sind wirklich die Erste, die sich so warm interessiert.” Prachtige foto's kreeg ik van haar, o.a. een, de jonge moeder geknield, naast haar eersten zoon. Ze had toen al vier dochtertjes. Uit die correspondentie is toen, in 1913, met behulp van de foto's, een artikel ontstaan voor de Haagsche Vrouwenkroniek. Ik bleef Käthe Kruse's ontwikkeling en den groei van haar naam en faam volgen. Ze kwam enkele keeren naar Holland, net op tijden, dat ik er niet was. En nu — na bijna twintig jaren, hebben we elkaar eindelijk kunnen ontmoeten. Ik heb haar over haar werk, haar kinderen en haar zelf kunnen vragen — ik heb haar innig-fijne causerie bijgewoond: „Puppen, Erziehungsfragen und Frauenberufe” — en ik heb alweer mooie foto's van haar werk, zooals 't zich altijd door ontwikkeld heeft, altijd door volmaakt. En nu ben ik dankbaar, dat ik zulk een vrouw heb leeren kennen. ☼

In deze vrouw heeft de kunst zich ontwikkeld uit en door het moederschap, en de wijsbegeerte uit beide. Welk een begenadigde. Is er nog ergens ter wereld een vrouw, wie het opperst geluk ten deel viel om zich zoo harmonisch te kunnen ontwikkelen? Moeder-Kunstenares-Wijsgeer. En 't een ontstond door het ander en verhieft

het ander. En Käthe Kruse, de kleine fijne vrouw, had kracht voor dit alles. Ze heeft acht kinderen — ze liet ons met lichtbeelden zien tot welk een bedrijf haar poppenkunst is uitgegroeid, aan hoeveel handen 't werk geeft. En dan de dingen, die ze zei met haar lieve stem. De groote waarheden, de groote wijsheden. Welk een schoon en allerliefst gebaar is 't van haar, om, vóór ze over haar eigen werk begint, vóór ze daar lichtbeelden

van laat zien, over haar man's werk te spreken, foto's van zijn beste werk te laten zien en op de schoonheden ervan te wijzen. Met trots vermeldt ze, in welke musea zijn werk geplaatst is. En uitvoerig vertelt ze, hoe hij haar geleerd heeft, weer den tastzin ten volle te waardeeren en te helpen ontwikkelen — den tastzin, die toch één onzer vijf zinnen is en zetelt in de vingers — den tastzin, dien ze tot zijn volle recht laat komen bij het vervaardigen van haar poppen.

Toen ze jong getrouwd was, woonde ze in Ascona, aan het Lago Maggiore. Daar was de kunstenaress weer, zelfs de dramatica, zooals ze ons met één zin, en even het hoofd schudden en even stil uitstaren, ons een beeld gaf van de kunstenaarskolonie dáár, om dien tijd: „Jeder ein Kopf für sich — Jeder ein Schicksal für sich.” Twee dochtertjes werden daar geboren. Toen die wat grooter werden, verlangden

ze naar „een baby”. Niet naar een „pop” maar naar een „baby”. ☼

De moeder reisde naar Locarno en zocht de winkels af. Juist kwamen de zoogenaamde karakterpoppen in zwang. Ze waren allerliefst om te zien als ze zaten of lagen. Staan konden ze niet — met hun kromme beenen. En als je ze opnam, zooals je een baby zou willen opnemen, dan schrok je van zoo weinig gewicht — een hulsje van celluloid, en de kop was van biscuit, in verhouding veel te zwaar — en het elastiek, dat kop en ledematen met de romp verbond, leverde groote gevaren. Daar moest Käthe Kruse juist mij over schrijven — ik, die de tragedie heb meegemaakt: hollen met mijn dochtertje, vijf jaar oud, uit de auto een station binnen — knap, zegt het elastiek — en de pop, het aangebeden kind, in zes deelen in de Stationshall. De biscuitkop gespleten, de hersens, met de kogels van de oogen bloot. Een gil, een zenuwaanval, een gemiste trein. ☼

Friedebald en Ilsebill in regenkleeding.

„Wat moet ik ik nu beginnen? Ik schrei mijn oogjes blind. Ik heb mijn pop gebroken. *En nu heb ik geen kind!*” ☒

Klassieke smart immers! Daar in Locarno kwam de moeder niet klaar.

Thuisgekomen, maakte ze een baby van een stok, watten — een groote aardappel voor het hoofdje. We hebben het voorhistorische monster gezien en we hebben ge-

lachen. De kinderen Kruse waren er blij mee. ☒ Er kwamen meer kinderen, dus moesten er meer poppen zijn. Käthe werkte door, en nam haar eigen kinderen tot model. Werd natuurlijk steeds handiger. Bezon zich altijd door op de materialen. Ze koos Nesselstoff als poppenhuid — ze zocht en zocht naar de uitdrukking van de poppengezichtjes en kwam voorgoed terecht bij de kinderportretten, uit den Renaissancetijd. Die toonen lieve kinderlijke trekken met een ongeveer *onverschillige uitdrukking*. Een eeuwig glimlachende pop moet immers een wanhoop voor een kind zijn! ☒

In 1913 wou Käthe Kruse niets van poppenpruiken weten en zeker niets van de pruiken van wol, die andere poppenmaaksters vervaardigden. De pop stond toentertijd wel zéér in het midden der belangstelling, de pop van het kind! De sierpoppentijd kwam later ☒

Op het punt van de pruik heeft Käthe Kruse moeten toeven. Sommige harer poppen, kijk maar naar Ilsebill en Friedebald, hebben echt haar. Elk haartje van 't pruikje is in de nesselstoff gewerkt — het maken van zoo'n pruikje alleen duurt acht à tien uur in de handen van een bekwame werkster! ☒

De poppen worden genaaid. Ze zijn gevuld met watten. De nesselstoff is eerst geïmpregneerd — een bad in een onbewaakt oogenblik gegeven, kan dus niet deren, als het maar niet te lang duurt. De kleuren op 't gezichtje zijn gefixeerd. De heele pop voelt prettig, mollig en zacht aan, als een echt babykind. ☒

Alleen zulk een pop kan het kleine meisje ongestoord koesteren. En — nu iets uit mijn eigen ervaring: alleen zulk een pop blijft het opgroeiende meisje lief — zulk een pop moet ze eindelijk met een zucht inpakken, haar heele garderobe bij zich, alles duchtig beschermd tegen de mot. En het groote meisje beschouwt 't als een heerlijke bezigheid, de poppenkoffer weer eens na te kijken en de oude lieveling, die na zooveel lotgevallen nog altijd in luister prijkt, weer eens — o! niemand mag

't zien of vermoeden! — aan 't hart te drukken. Deze liefde op te wekken, deze liefde als een voorbereiding tot moederschap, heeft Käthe Kruse gewild en dat zegt ze meermalen kort en krachtig.

Omstreeks 1913 constateerde een Duitsch blad al: „Marion Kaulitz hervormde de aesthetiek van de pop — Käthe Kruse herschiep de ethiek van de pop.” Käthe Kruse's poppen zijn onverslijtbaar en haar werkplaats in Bad Kösen a. d. Saale is er op ingericht, alle mogelijke verwoestingen of vernielingen te repareren. We hebben een heel rijtje poppen gezien, die verongelukt waren — gebeten door een hond, klem gezeten. We hebben datzelfde rijtje gezien, weer tot nieuw leven gewekt. De trouw bedoelt Käthe Kruse hiermee te dienen; een kind moet haar pop liefkrijgen, zoodat ze die niet voor een ander zoo maar ruilen wil, of wil laten vervangen.

In 1910, toen Tietz zijn tentoonstelling: „Spielzeug aus eigener Hand” aankondigde, drongen de vrienden der Kruse's, die de poppen der kinderen Kruse waren gaan bewonderen, sterk op inzenden aan. Frau Käthe deed het en — „Da war ich über Nacht eine berühmte Frau”, zei ze met haar lieve zelfspot, in haar sprekende oogen weer de vermoeidheid der beslommeringen, die dat toen ineens gaf! Ze nam patent op haar poppen; een speelgoedfabriek kocht het recht tot vervaardiging der poppen, daar zij onmogelijk aan de plotselinge vraag kon voldoen. Met dienzelfden blik in de oogen van: „O! die tijd toen!” wees ze, dat ze vier arbeidsters van die fabriek het poppenmaken naar haar methode moest leeren „in unsere Berliner fünfzimmerwohnung”. Het gebaar der handen! Het gaf alle behelpen en alle strubbelingen van dien tijd aan. Maar de fabrikant gaf haar „Geld! viel Geld!” Toen de meisjes genoeg wisten, vertrokken ze naar de fabriek; de vervaardiging der Krusepoppen-in-'t-groot begon — doch hoe onttaardden de arme schepseltjes onder de fabriekshanden! Hun charme verwelkte, hun luister doofde. Toen was Käthe Kruse geheel en al kunstenaar. Ze nam haar poppen terug, gaf het geld, het vele geld, terug — en besloot, de vervaardiging der poppen onder eigen beheer te nemen. In Berlijn kon dat niet. Daar had ze te veel gezelschapsplichten, daar was haar moeder-taak door de kleine be-

Het Tirolertje Pepi.

huizing te zwaar. Toen, in 1913, schreef ze me: „Da bin ich mit Kindern und Puppen aus Berlin geflohen nach Kösen, wo es reizend ist.”

Ze had al gauw twintig werksters in haar dienst, die ze opleidde. Elke pop gaat nog altijd door haar handen; aan elke pop geeft zij de finishing touch — de vervolmakende afwerking.

Ze heeft met haar gezin een zeer groot, vrijliggend heerenhuis in Kösen betrokken, waar meteen de poppenvervaardiging is ondergebracht. Daar wordt ook de garderobe der heerlijke wezentjes vervaardigd, alles door haar ontworpen of aangegeven. En welk een garderobe! Alles van de beste materialen, goed en degelijk genaaid, gehaakt, gebreid. Een Krusepop is een heerlijkheid om er kleren voor te maken. Dat heb ik zelf ervaren. De pop inspireert je gewoon tot een goedgeslaagd gebreid jurkje, tot een geestig ijs-costuum. Wat dat betreft, draagt zoo'n pop ook al bij tot wat Käthe Kruse wil: opvoeding tot moederschap.

Augustus 1918 werd er bij de Kruses weer een zoongeboren. Hoe snakte toen de heele wereld naar vrede! De Kruses waren overtuigd, dat nu de vrede gauw komen zou, en daarom heette Käthe's zoon: Friedebald. Menige pop draagt die naam.

Friedebald kreeg nog weer eens een broertje, het laatste, het achtste kind. De beide jongste zonen zijn model geweest voor de heerlijke babies. Deze worden ook op ware grootte en normaal babygewicht gemaakt om gebruikt te worden bij het onderwijs in kinderverzorging. Hier in Holland kent men die leerbabies ook al.

Friedebald en Ilsebill in zomerkleeren.

Käthe Kruse, de wijsgeer. Die sprak telkens door haar zakelijke uiteenzettingen heen. Hoe pleitte ze, dat Vrouw en Moeder zijn de bestemming was van de Vrouw! Al was het hartbrekend te hooren, hoe weinige vrouwen en meisjes deze bestemming in het Duitschland van na de vrede volgen kunnen! Hoe ze dat zei! Zijzelf, de gezegende moeder! „De mannen onzer jonge vrouwen en meisjes liggen op de slagvelden — of ze zijn, geestelijk of lichamelijk verminkt, uit den oorlog teruggekomen. Toen is de inflatie-ellende over hen gegaan. „Oh! was das gewesen ist!” Haar oogen werden groot en donker van ontzetting en ze zweeg even.

„En nu — nu kan de man de verantwoording niet dragen voor een gezin — daarom zoekt hij de vrouw als een stuk speelgoed, daarom verbergen de vrouwen en meisjes haar innerlijk, haar ware wezen.”

„Wat heeft de wereld er aan, of een vrouw al toont, dat ze kan, wat een man kan? Wat zijzelf kan — dat hebben we noodig. De vrouwen lijden onder de schijn-cultuur van heden. Haar opgaaf in de wereld is: ons weer een gevoelscultuur te brengen, een waarachtige, het innerlijk zuiverende en herscheppende cultuur.”

„Als een vrouw werk gaat zoeken, hoopt ze daar een

beetje geluk in te vinden. Werk waar ze geen geluk in vindt, neemt ze pas aan, als ze „ein armes Tier” is geworden. „Das Frauenberuf ist der Feind der Berufung.” Het Beroep de Roeping vijandig! Tragisch klonk haar stem, toen ze op een schrikkelijk tijdsverschijnsel wees: „Nooit heeft een tijdsgewricht de jeugd sneller opgebruikt dan nu. De jongste wordt overal voortrokken. Op de arbeidsmarkt — bij de huwelijkskansen. Een vrouw van dertig jaar heeft bij ons niets meer te hopen.”

Nog even liet Frau Kruse een afbeelding zien van een Siciliaansch wagentje, bont beschilderd, getrokken door een bepluimden ezels. Na haar sombere beschouwingen over den stand van het hedendaagsche vrouwenvraagstuk in Duitschland deed het goed haar weer kluchtig te hooren vertellen: „Wat ik een moeite heb gehad, mijn personeel er aan te wennen, dat ze de verpakte poppen met dezen wagen naar het station moeten brengen! Maar ik hield vol! Zoolang mijn poppen bij mij zijn, moeten ze 't goed hebben.”

Ze besloot haar rede met de woorden van den grooten Beethoven — we voelden, dat ze zich het recht heeft verworven, die tot de hare te maken: „Mijn werk heb ik gedaan vom Herzen — ik hoop dat 't zum Herzen gaat.”

⊗

⊗

⊗